

A biodiverzitás védelem frontvonalai

Párbeszéd, oktatás és szemléletformálás

A tulajdonosok
földhasználati gyakorlata
és indítékai a változtatásra

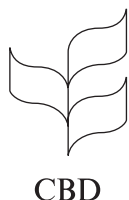
Információ,
Motiváció

Összehangolás, közös
felelősség

Viselkedésbeli váltás,
marketing

Iránymutatás

A biológiai sokféleség (biodiverzitás) érzékeny valamennyi ágazatra

A természetben az ember fontos hatótényező. A földfelszín túlnyomó részének átalakításával, az előidézett nagyfokú fajpusztulással és a természeti erőforrások felélésével saját jólétét és az összes élőlény fennmaradását is fenyegeti. Ez a rombolás az összetett emberi tevékenységek eredője, mely a mezőgazdasági, idegenforgalmi, közlekedési, vízgazdálkodási és erdészeti tevékenységek túlzott mértékű végzéséből származik. A kihívás ma az, hogy vajon képes-e valamennyi ágazat arra, hogy a sokféleség megőrzésének alárendelje tevékenységét.

13-as cikkely - párbeszéd, oktatás és szemléletformálás (POSz)

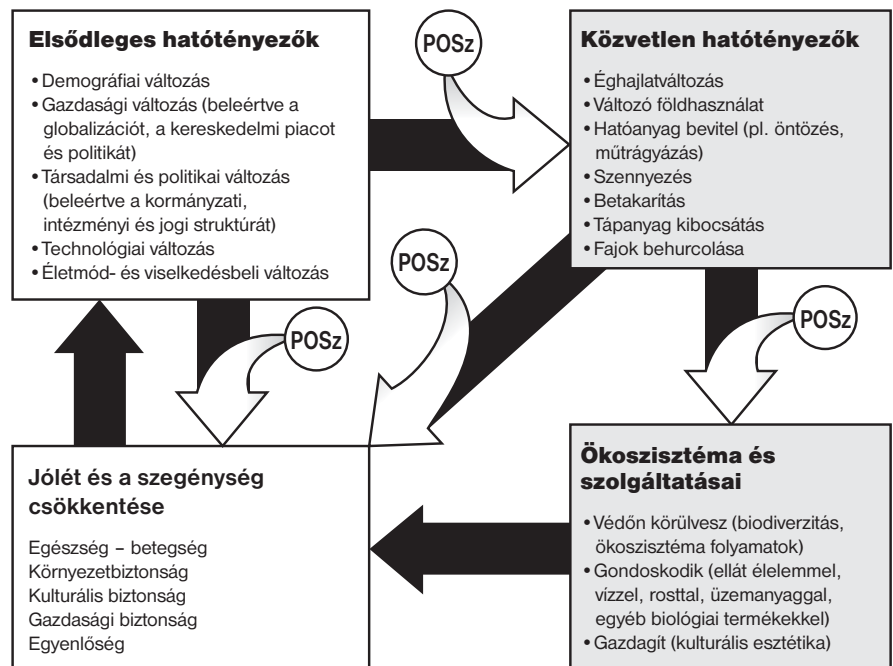
A biológiai sokféleség egyezmény 13. cikkelyében rögzíti a tudatosság kiépítésének és oktatásának szükségességét. Az emberek nem változtatják meg tevékenységeiket pusztán azért, mert valaki egyszerűen közli velük, hogy mi történik a környezettel. Ilyen változások nem fognak bekövetkezni pusztán racionális egyéni döntések révén. A biológiai sokféleség megőrzése érdekében folyamatosan törekedni kell a kommunikációs, oktatási és szemléletformáló eszközök hatékony használatára. A tudományos eredmények közzététele önmagában nem elégséges az emberek meggyőzéséhez.

„A biodiverzitás nagy mennyiségű információt hordoz a mai és korábbi emberi illetve természetes eredetű terhelésekről.

Mégis ha, csökkenő változatosságot tapasztalunk rendszerint már túl késő van ahhoz, hogy a negatív trendet visszafordítsuk.

Mindenkinek tisztában kell lennie ezzel, és mindenkit fel kell készíteni a cselekvésre – legyen az akár egyéni, akár közösségi – azért, és oly módon, hogy az említett megpróbáltatások a lehető leginkább csökkenjenek, és esetleg még a biológiai sokféleség is növekedjen..

UNESCO
Ökológiai Tudományok és az Ember és Bioszféra Program Osztálya

Ahhoz, hogy a biológiai diverzitás védelmét befolyásoló alapvető okok (elsődleges hatótényezők) és a közvetlen okok komplex kölcsönhatásával foglalkozni tudjunk, számos szektort figyelembe kell venni. A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás egyik szerepe éppen az, hogy segít meghatározni a hatótényezőket, egy másik fontos szerepét pedig a szükséges társadalmi tanulási folyamatban látjuk.

Változtatás társadalmi szinten

A biológiai sokféleség egyezmény céljai – a biodiverzitás védelme, fenntartható hasznosítása és egyenlő hozzáférhetősége – közösségi szintű változást tesz szükségessé. A párbeszéd, az oktatás és a közvélemény formálása a változáshoz szükséges hosszú távú befektetés. Nem szabad eközben elhanyagolni azt a tényt, hogy a biodiverzitás megőrzése érdekében különböző egyének és csoportok dolgoznak. A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás eszköz ahhoz, hogy az együttműködés létrejöjjön, és a különböző ágazatok döntéshozói részt vegyenek benne.

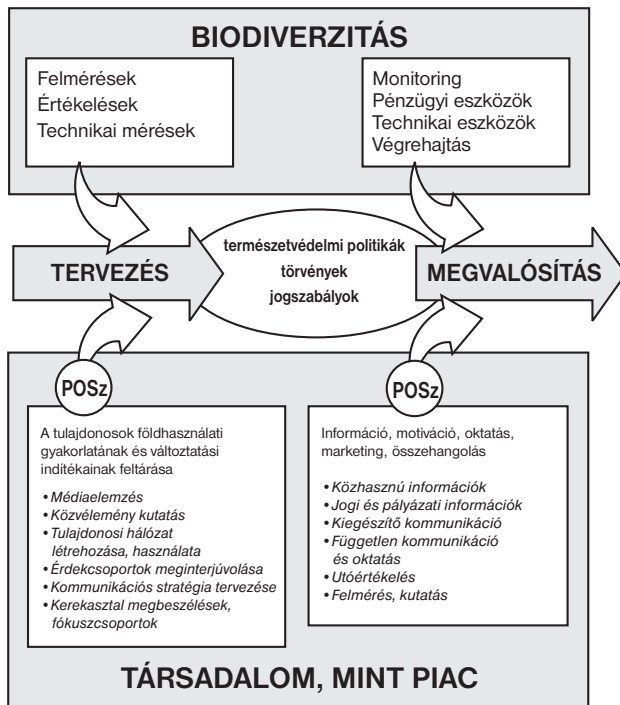
A változás eszköze: a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás

Miért van szükség ezen eszközökre?

Párbeszéd, oktatás és szemléletformálás nélkül a természetvédelmi szakemberek, a politikai döntéshozók és a vezetők azt kockáztatnák, hogy megmaradnak a konfliktusok a biodiverzitás-megőrzés területén, és folytatódnak az életközösségek, folyamataik és szolgáltatásaik degradációja és pusztulása. A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás megteremti a szükséges kapcsolatot az ökológia, mint tudomány és az emberek társadalmi és gazdasági valósága között. Többek között e három eszköz szükséges a biológiai sokféleség egyezmény eredményes végrehajtásához is.

Mi a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás ?

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás azokkal a folyamatokkal foglalkozik, amelyek az egyéneket vagy csoportokat különböző tevékenységekre ösztönzik. Társadalmi eszközöket hasznosít, mint például az információcserét, az oktatást, a marketinget. Ezek az eszközök akkor a leghatékonyabbak, ha szerves részei egy olyan eszközrendszernek, melyet a nemzeti biodiverzitás-megőrzési stratégia és akciótervei kialakításához, végrehajtásához és működtetéséhez rendeltek.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás által hozzáadott értékek a biodiverzitás megőrzésének szakmapolitikájában, projekt-tervezésében és megvalósításában

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás feladatai

A párbeszédnek, oktatásnak és szemléletformálásnak egy projekt, stratégia vagy politika különböző szakaszaiban különböző szerepei vannak. Kezdetekben a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás feladata megismerni az érintettek érzéseit az adott ügyvel kapcsolatban, az ügyet a közvélemény figyelmébe emelni, továbbá pontosan meghatározni, mivel foglalkozzon a tervezett projekt vagy szakmapolitika. Ez utóbbi ismeretében a kommunikáción múlik, hogy kialakul-e valamilyen egyensúlyi álláspont a végrehajtás mikéntjéről. A megvalósítás idején a párbeszédet, az oktatást és szemléletformálást általában az érintettek hálózatainak, a tulajdonosoknak a mobilizálására, a részvétel előnyeinek megfogalmazására, terjesztésére és a társadalmi felelősség felkeltésére használják. Ezekon felül különböző feladatai vannak a monitoring, az értékelés és a minőségbiztosítás terén is. Miközben a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás egyes folyamatai és feladatai világszerte azonosak, eszközeinek tényleges működtetése természetesen országonként és kultúránként eltérő.

A szemléletformálás, a társadalom ismeretbővítése helyezi a biológiai sokféleséggel összefüggő ügyeket azon meghatározó csoportok látókörébe, akik a döntéseket meghozzák. A szemléletformálás az a logikai és marketing „gyakorlat”, melynek segítségével az emberek megértik, mi az ügy és hogy az miért fontos; magukévá teszik a célokat, és annak is tudatában vannak, mit tehetnek céljaik eléréséhez.

Az oktatás folyamatok sorozata, melyek általában informálják, érdekeltté és képessé teszik az embereket a biodiverzitás védelmének támogatására. Ehhez nem csak életmódbeli változások szükségesek, de az intézmények, az üzlet és a közigazgatás működésének megváltoztatása is.

A párbeszéd a kommunikáció az információk kétirányú áramlása, és egyben eszköze a társadalmi csoportokon belüli és kívüli együttműködés kialakításának azáltal, hogy először meghallgatja őket, majd tisztázza, miért és hogyan jönnek létre döntéseik. A kommunikáció alkalmas arra, hogy más eszközök mellett a biodiverzitás védelmét elősegítse azáltal, hogy megfogalmazza a gazdasági korlátokat és tettekre késztet.

Párbeszéd, oktatás és szemléletformálás a gyakorlatban

Hogyan lehet ezen eszközöket felhasználni?

„Ha tényleg az emberek a legfőbb okai a környezeti problémáknak, akkor minden bizonnyal ugyanezek az emberek azok, akik a problémák orvoslásában legalábbis jelentős szerepet játszhatnak. Ez a gondolat a hajtóereje a környezeti ügyek közösségi tudatosságának és megértésének fejlesztését célzó számos tevékenységnek.”

Hong Kong Kormányzója

A biológiai sokféleség egyezmény aláírói és az egyezményben résztvevő szervezetek számára az a kihívás, hogy létre tudnak-e hozni olyan kommunikációt, párbeszédet, amely széles körben elindítja a sokféleség megőrzésével, illetve a természeti erőforrások bölcs hasznosításával ellentétesen ható gyakorlatok megváltoztatását. Ahhoz, hogy hatékonyak legyenek, az egyezményt aláíróknak el kell érniük, hogy a földtulajdonosok részt vegyenek az ügyek és a lehetséges megoldások meghatározásában. A konzultációban a párbeszéd és az oktatás szerepe nyilvánvaló, mint ahogy nyilvánvaló a szerepe a változás felé mutató megfelelő jogi és gazdasági eszközök támogatásában is. Tehát a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás az egyezmény megvalósításában minden aláíró félnél központi szerepet kell hogy kapjon.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás integrálja a biodiverzitás védelmét más környezetvédelmi ügyekbe

Az IUCN „Biodiverzitás-megőrzés: kommunikációs készségfejlesztés” programja hozzájárult ahhoz, hogy a magyar környezetvédelmi tárca integrálja a biológiai sokféleség egyezmény, a Pán-Európai Biológiai és Tájékvédelmi Stratégia (PEBLDS) és a vizes élőhelyek védelméről szóló egyezmény feladatait. A Természetvédelmi Hivatal kidolgozta a vizes élőhelyek védelmének nemzeti kommunikációs, oktatási és szemléletformálási stratégiáját, amely célokat jelöl meg, hálózatokat és eszközöket alapoz meg a természetvédelmi célok kommunikálására, valamint útmutatót ad a helyi megvalósításhoz. Mindezek kialakításához és megvalósításához szükséges készségeket a projekt során fejlesztették.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás bevonja a helyi társadalmat a biodiverzitás védelmébe

A Ramsari Egyezmény kiemelt feladata a vizes élőhelyek bölcs vagy fenntartható használatának elérése minden aláíró országban. Tatan már megindult egyfajta folyamat ennek érvényesítésére. Ehez kapcsolódóan az IUCN-PEBLDS projekt részeként az Öreg-tó –mint nemzetközileg kiemelt vizes élőhely (ramsari terület)- fenntartható használatának kommunikációs stratégiáját dolgozták ki és hajtották végre 2001-ben. Helyi és külföldi szakemberek együttműködésével a nagyobb tatai rendezvények keretében (Víz - Virág - Zene Fesztivál, Halászati Fesztivál stb.) és önállóan is a közönség elé tárták a tó természeti értékeit, és létrejöttek a helyi igényeknek megfelelő, a programokhoz illeszkedő akciók. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Tatai Csoportjának lelkes tagjai segítségével decemberben a „Vadlúd sokadalom”, egy önálló fesztivál aratott méltán nagy sikert.

Párbeszéd, oktatás és szemléletformálás a gyakorlatban

Tervezés

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás a földtulajdonosok és csoportjaik érdekeltté tételének legfontosabb szabályozója. Megfelelően alkalmazva elkötelezettséget eredményeznek, ami azt jelenti, hogy a résztvevők valamennyire magukévá tették a problémát és a lehetséges megoldásokat. Ez a tartós együttműködés záloga. A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás hatékony használatához rendszerszerűen tervezett érdekfeltárássra van szükség a földtulajdonosok és a kedvezményezettek körében. Mindezt a helyi összefüggések, hagyományok, és a helyi kultúra lehető legalaposabb ismeretében kell megtenni. A nemzetközi tapasztalatok természetesen felhasználhatóak a nemzeti tervek kialakításában is.

„A természetvédelmi politikákat hatékonyan csak a földtulajdonos bevonásával lehet kivitelezni. Más út nincs, ugyanis a biodiverzitás kulcsproblémái nem a természetvédelemben keletkeznek, hanem más szektorokban.”

Peter Skoberne,
természetvédelemért felelős
helyettes államtitkár, Szlovénia

A helyi önkormányzatok és a természetvédelmi szervezetek kapcsolata

Az IUCN-PEBLDS projekt során országos szinten felvettük a kapcsolatot az önkormányzati szervezetekkel és egy találkozón gyűjtöttük össze javaslataikat arra, hogy hogyan lehetne az önkormányzatok és az állami természetvédelem közötti kapcsolatokat fejleszteni. Elkészült egy kiadvány, amely a helyi önkormányzatok tisztviselőit, valamint a kistérség-fejlesztő szakembereket tájékoztatja arról, hogy milyen anyagi előnyei származhatnak a helyi lakosságnak a védett területekből, illetőleg a helyi önkormányzatoknak milyen feladatai vannak a természeti értékek megőrzésében. Kiemelt feladatként az Európai Unió csatlakozással kapcsolatos lehetőségek kerültek megvitatásra, különösen a közösségi jelentőségű, ún. Natura 2000 természetvédelmi területek kialakítása terén.

Helyi szinten a Tisza-tó menti önkormányzatok és a nemzeti park igazgatóságok képviselői folytattak egyeztetéseket a lehetséges együttműködési lehetőségekről. Az ökoturizmus területén különösen eredményes lehet az együttműködés.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás más szektorok szemszögéből világítja meg a természetvédelmi ügyeket

A tatai Öreg-tó világviszonylatban egyedülálló ökológiai és ökonómiai egység. A város mintegy kétharmad részében körülveszi a vizes élőhelyet, és azt számtalan módon hasznosítja, a tó mégis nemzetközi jelentőségű természeti értékeknek biztosít életfeltételeket. Ősszel és télen a tavon több tízezernyi vadlúd és más vízimadár talál élőhelyet. A tavat a középkorban hozták létre az Által-ér elgátolásával. Mai hasznosításában kiemelkedő a halászat és halgazdálkodás, az üdülés és turizmus, valamint a mezőgazdasági-ipari vízigény. Bár a helyi önkormányzat évek óta próbál keretet szabni a tó intenzív hasznosítására törekvő igényeknek és a várost különleges természeti értékeivel együtt igyekszik kulturális központtá fejleszteni, de a természeti erőforrást hasznosító érdekcsoportoknál nem könnyű eredményeket elérni.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás jelene

A nemzeti biodiverzitás stratégiák és akciótervek megvalósítását leggyakrabban hátráltató tényezők:

- *Korlátozott emberi és pénzügyi erőforrás*
- *A biodiverzitási prioritások ismeretének hiánya*
- *Más szakpolitikákban csak érintőlegesen szerepel a biológiai sokféleség megőrzése*
- *Érdekkonfliktusok*
- *A biodiverzitás „eladásához”, marketingjéhez szükséges ismeretek hiányoznak*
- *A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás lehetőségeinek gyenge ismerete*
- *A résztvevők számára nem nyilvánvaló, hogy összetett folyamatokról van szó, melyek kezeléséhez szakértelemre van szükség*
- *A földtulajdonosokat a védelmi vagy oktatási programok „célcsoportjaiként” kezelik, nem pedig egyenlő partnerként*
- *A helyi földtulajdonosoknak nincs valódi meghatározó szerepük, ezért ha rövid távon sikereket érnek el, azok nem maradnak tartósak, vagy nem hatékonyak.*

Az elmélettől a gyakorlatig

A természetvédelmi szakemberek gyakran nem tudják, milyen előnyökkel jár a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás használata kezelési és szakmapolitikai tervezési eszközként. Még ha osztják is a nézetet a párbeszéd fontosságáról a természetvédelmi és fenntartható fejlődési célok elérésében, a gyakorlatban viszonylag kevés ország hasznosítja a természetvédelmi célok tervezésében és végrehajtásában.

Csak a személyes észlelés a valódi

A szakértők kezdik belátni, hogy a tudományos eredményekkel vagy tényekkel leginkább csak szakértőket győzhetnek meg. A tudományos eredmények nem hatnak szükségképpen az átlagemberre és nem elégségesek ahhoz, hogy értékrendbeli vagy viselkedési változásokat eredményezzenek. Hatékonyabb tehetők viszont a tudományos információk, ha olyan fogalmakra és üzenetekre fordítják le azokat, melyek közvetlenül érintik a földtulajdonosokat, fontosak számukra és kapcsolatosak személyes érzelmeikkel és boldogulásukkal.

Kapcsolatépítés

A vezetők gyakran alulbecsülik a helyi közösségek és a természetvédők bizalmon alapuló kapcsolatának kialakításához szükséges elkötelezettséget, készséget és időt. A biológiai sokféleséggel kapcsolatos ügyek különböző ágazatokat érintő jellege bonyolult és gyakran egymástól függetlenül folytatott programokhoz és tevékenységekhez vezet, melyekben egy probléma különböző részeiért számos szervezeti egység felelős.

Gyakorlat

A természetvédelmi szakértők számára sokszor nehéz kilépni saját szakterületükről és azt bizonyos távolságból nézni annak érdekében, hogy megértsék a földtulajdonosok vagy más érdekcsoportok különböző nézeteit. Ez bizonyos kommunikációs és társadalomtudományi gyakorlatot, szakértelmet kíván. Ilyen szakértők ma már egyre könnyebben találhatóak – például olyan szakmai hálózatokon keresztül, amelyek minden ágazatban függetlenül fontosnak tartják ezen készségek használatát – mind az állami intézmények, mind a kivitelezők számára.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás fejlődik

Szükségesség

A kommunikációs és oktatási eszközök gyakran forráshiányosak, és gyakran nincsenek megfelelő szakmai háttérrel bíró tanácsadók ezen a téren. Ez azt jelenti egyben, hogy sok természetvédelmi szakember és tervező olyan szakterületen is dolgozik, amit fontosnak tart, de ami számára viszonylag ismeretlen. Nem meglepő, hogy ilyen helyzetből nehéz a prioritásokat értékelni és vezetői támogatást szerezni.

Igények

A szerződő felek számára hasznos lenne ismerni, hogy egy-egy országban mi mozgósítja leginkább a természetvédelmi tervezőket. A „biodiverzitás-oktatás és közvélemény” (Biodiversity Education and Public Awareness) konzultációs munkacsoportja a következő támogatási igényeket gyűjtötte össze – ezek azok, amelyekben a párbeszédet, oktatást és szemléletformálást sikeresen használták fel a nemzeti biodiverzitás stratégiák és akciótervek koordinátorai:

- Reális célok meghatározása a biológiai sokféleség megőrzésében
- Hálózatépítés
- Érdekonfliktusok megoldásának kidolgozása
- Más kormányzati egységekhez, önkormányzatokhoz tartozó döntéshozók, földtulajdonosok támogatásának elnyerése a biodiverzitás védelmére
- Stratégiák, módszerek és média kialakítása a biodiverzitás „marketingjére” és kommunikációjára különböző csoportokban, beleértve a közvéleményt.

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás szakmai háttere

A párbeszéd, oktatás és szemléletformálás kialakításához szükséges gyakorlat és képzettség, szakmai hálózatok révén szerezhető meg. Az IUCN Oktatási és Kommunikációs Bizottsága szaktanácsadóval segíti a párbeszédet, oktatást és szemléletformálást, valamint készségfejlesztő programokat szervez vezetőknél és döntéshozóknál. A bizottság tagjai a világ minden részén dolgoznak.

IUCN – The World Conservation Union
Commission on Education
and Communication
Rue Mauverney 28
CH-1196 Gland, Switzerland
Tel: +41+229990283
Fax: +41+229990025
Wjg@hq.iucn.org
www.iucn.org/cec/

Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda
1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 19-21.
Tel: 251-5647
Fax: 251-2951
www.konkomp.hu
KvVM-Természetvédelmi Hivatal
1121 Budapest, Költő u. 21.
Tel.: 391 1700
Fax: 391 1785
www.kvvm.hu

A párbeszéd megindítása érdekében megjelentetett könyvjelző

A vidéki lakosság és a természetvédelem céljainak összehangolása érdekében tájékoztató kiadvány készült, melyben az együttműködés lehetséges területeit mutatják be.

„Az Aláíró Felek vállalják, hogy”

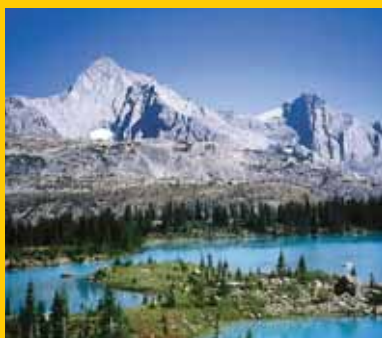
Támogató közvélemény
Motiváció

Képzés
Oktatás

Visszacsatolás
Marketing

(A) Elősegítik és ösztönzik a biológiai sokféleség megőrzésének fontosságára és az ahhoz szükséges intézkedésekre vonatkozó ismeretek megértését, valamint a hírközlő eszközökön keresztüli terjesztését és ezen témakörök oktatási programokba való felvételét;

(B) Szükség szerint együttműködnek más Államokkal és nemzetközi szervezetekkel az oktatást és a tájékozottságot szolgáló olyan programok fejlesztésében, amelyek a biológiai sokféleség megőrzésére és fenntartható használatára vonatkoznak.

A biológiai sokféleség egyezmény 13. cikkelye

„1998-ban, a biológiai sokféleség egyezmény Részes Feleinek 4. Konferenciáján (COP4) kerültek szóba először a 13. cikkely kitételei az oktatásról és az ismeretterjesztésről. Megállapítást nyert, hogy a fentieknek az egyezmény teljességének megvalósításában kulcsszerepük van. Az UNESCO javasolta egy globális biodiverzitás-oktatás és ismeretterjesztés kezdeményezés elindítását, és a Felek felkérték az UNESCO-t, hogy irányítsa ezt a folyamatot.

A következő találkozón (COP5, 2000) határozat született arról, hogy a biodiverzitás-oktatás és ismeretterjesztés szakértőinek konzultációs munkacsoportját az egyezmény titkársága és az UNESCO közösen hívja össze. A munkacsoport háromszor ülésezett, és itt hasznosult számos társadalmi és kormányközi intézmény valamint a Részes Felek képviselőinek hozzájárulása és aktív részvétele. Az eredményeket az egyezmény titkársága alapul használta a „globális kezdeményezés a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás javítására” című munkaprogram előkészítéséhez.

A hároméves párbeszéd, oktatás és szemléletformálás program részei:

- Kialakítani azt a szakértői hálózatot, akik a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás területén dolgoznak a biológiai sokféleség megőrzéséért,
- Tapasztalatcsere a hatékony párbeszéd, oktatásról és szemléletformálásról,
- Készségfejlesztő programok a párbeszéd, oktatás és szemléletformálás területén.

*UNESCO
Ökológiai Tudományok és
az Ember és Bioszféra Program Osztálya*

Fordította: Könczey Réka

Szöveg: Gwen van Boven, Frits Hesselink Böhm András, Schmidt András,

Szakértők: Czippán Katalin, Musicz László, Salvatore Arico, Peter Bos, Peter Bridgewater, Peter Dogsé, Wendy Goldstein, Alexander Heyendael, Denise Hamú, Mireille Jardin, Carlos Martin-Novella, John Neville, Didin Sastrapradja, Rutger-Jan Schoen, Peter Skoberne, Jorge Soberon Mainero, Achim Steiner, Merlijn van Weerd

Fényképek: UNESCO, IUCN, Jim Thorsell (címlap), Musicz László, Szabó Lajos

Ábrák: Peter van der Vet